

Socijalni i gospodarski aspekti uvođenja obveznog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje

LJILJANA MARUŠIĆ*
ANTE ŠKEMBER

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
Zagreb, Hrvatska

Izvorni znanstveni rad
UDK: 368.042+369.5
doi: 10.3935/rsp.v15i2.779
Primljeno: travanj 2008.

Reforma mirovinskog osiguranja pridonijela je financijskom stabiliziranju i usklađivanju mirovinskog sustava s gospodarskim i nepovoljnim demografskim kretanjima. Uvođenjem trodijelnog mirovinskog sustava, težište reforme u značajnoj se mjeri stavilo, uz socijalne, na makroekonomske i financijske učinke mirovinskog sustava – razvoj tržišta kapitala i djelotvorniju alokaciju kapitala, povećanje domaće štednje i gospodarski rast.

Cilj rada je analiza socijalnih i gospodarskih učinaka mirovinske reforme, s težištem na mirovinama ostvarenim u obveznom mirovinskom osiguranju na temelju međugeneracijske solidarnosti ili 1. stupu i obveznom mirovinskom osiguranju na temelju individualne kapitalizirane štednje ili 2. stupu, te projekciji budućih kretanja. Ako se ne promijene zakoni koji uređuju prava i obveze osiguranika, procjenjuje se da će mirovine iz dva stupa i dugoročno biti u prosjeku manje od mirovina ostvarenih samo u jednodijelnom mirovinskom sustavu. Stoga je evidentno da su potrebne korekcije određenih parametara o kojima ovisi razina mirovina i troškovi u reformiranom mirovinskom sustavu. Moguće mjere za povećanje ukupnih mirovina osiguranika 2. stupa su povećanje stope doprinosa za 2. stup, povećanje osnovne mirovine koju osiguranici 2. stupa ostvaruju u 1. stupu, ili kombinacija te dvije mjere. Ocjenjuje se da, radi povećanja do sada ostvarenih i mirovina koje će se iz oba stupa ostvariti sljedećih petnaestak godina, u svakom slučaju treba povećati osnovnu mirovinu. Povećanje stope doprinosa za 2. stup zahtijeva sljedećih desetljeća znatno veće troškove od troškova povećanja osnovne mirovine, ali bi dugoročno omogućilo postizanje ukupno veće mirovine, te razvoj tržišta kapitala i povećanje domaće štednje. Stoga je za državu najskuplja, ali za razinu mirovina iz dvodijelnog sustava najefikasnija određena kombinacija povećanja osnovne mirovine i povećanja stope doprinosa za 2. stup. Na taj način povećala bi se socijalna sigurnost osiguranika u reformiranom mirovinskom sustavu i zadržale pozitivne značajke mirovinske reforme. Međutim, navedeno rješenje zahtijeva velike troškove, pa njegovi modaliteti i dinamika provedbe ovisе o fiskalnim mogućnostima države u srednjoročnom i dugoročnom razdoblju.

Ključne riječi: mirovinska reforma, obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje, osnovna mirovina, tržište kapitala, socijalni i gospodarski aspekti.

---

* Ljiljana Marušić, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje/Croatian Pension Insurance Institute, A. Mihanovića 3, 10 000 Zagreb, Hrvatska/Croatia, ljiljana.marusic@mirovinsko.hr

UVOD

Mirovinska je reforma promijenila osnovne parametre u sustavu mirovinskog osiguranja – uvjete ostvarivanja prava te način financiranja i određivanja mirovina. Ove promjene Hrvatsku su približile uvjetima za ostvarivanje prava u europskim državama, a 2002. godine uveden je trodijelni mirovinski sustav i kapitalni oblik financiranja mirovina. Uz obvezno mirovinsko osiguranje na temelju međugeneracijske solidarnosti uvedeno je obvezno i dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje, koje u različitim oblicima i opsegu postoji u svim razvijenim državama.

U prosincu 2002. bilo je ukupno 900 tisuća osiguranika članova obveznih mirovinskih fondova. Od toga, 130 tisuća ili oko 30% od ukupnog broja osiguranika u dobi od 40 do 50 godina života koji su početkom 2002. godine mogli birati hoće li ostati samo u prvom stupu međugeneracijske solidarnosti ili se osigurati i u 2. stupu individualne kapitalizirane štednje, izabralo je osiguranje u 2. stupu.¹ Do prosinca 2007. broj članova obveznih mirovinskih fondova povećao se na 1,395 milijuna, a uplata doprinosa u 2. stup dosegla je 4,048 mlrd. kn u 2007. godini. Prosječni godišnji prinos obveznih mirovinskih fondova u razdoblju 2002.-2007. iznosio je 7,9%, a ukupna imovina četiri obvezna fonda narasla je na 21,814 mlrd. kn u prosincu 2007. ili na približno 8% bruto domaćeg proizvoda. U prvom

tromjesečju 2008. prvi put su zabilježeni negativni prinosi obveznih mirovinskih fondova, ali je zbog konzervativnijih i manje rizičnih ulaganja mirovinskih fondova pad *Mirexa* ipak bio manji od pada *Crobexa* u istom razdoblju.²

Osiguranici osigurani u obveznom mirovinskom osiguranju na temelju međugeneracijske solidarnosti ili 1. stupu i obveznom mirovinskom osiguranju na temelju individualne kapitalizirane štednje ili 2. stupu, počinju u sve većem broju ostvarivati mirovine iz oba osiguranja. Radi se o ženama koje su imale skoro 50 godina kada su se 2002. opredijelile za 2. stup, a sada s navršениh 55 godina života ostvaruju prijevremenu starosnu mirovinu iz oba stupa, u prosjeku manju od mirovine koju bi ostvarile samo u međugeneracijskoj solidarnosti. Muškarci će početi ostvarivati prijevremenu starosnu mirovinu iz oba stupa 2012. s navršениh 60 godina života, kada će njihove vršnjakinje početi iz oba stupa ostvarivati starosnu mirovinu. Invalidske i obiteljske mirovine ostvaruju se isključivo u 1. stupu, a samo u rijetkim slučajevima kada je to povoljnije, ove mirovine će se ostvarivati iz oba stupa mirovinskog osiguranja.

OSNOVNE ZNAČAJKE TRODIJELNOGA MIROVINSKOG SUSTAVA

Reforma obveznoga mirovinskog osiguranja na temelju međugeneracijske solidarnosti počela je 1. siječnja 1999. promjenom parametara vezanih uz ostva-

¹ Postotak osiguranika koji su se svojevremeno odlučili za osiguranje u 2. stupu u Hrvatskoj manji je nego, primjerice, u Poljskoj i Slovačkoj. To je posljedica reakcije osiguranika na medijsku kampanju u tim državama (International Labour Office, 2007.), dok se u Hrvatskoj naglašavalo da je osiguranje u 2. stupu primjerenije za mlađe osiguranike, što je rezultiralo manjim opredjeljivanjem starijih osiguranika za osiguranje u 2. stupu.

² Više o podacima o mirovinskom osiguranju na temelju kapitalizirane štednje na internetskoj stranici Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga: <http://www.hanfa.hr> i Regosa: <http://www.regos.hr>, a informacije o pravima koje osiguranici 2. stupa ostvaruju u 1. stupu na mrežnoj stranici Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje: <http://www.mirovinsko.hr>.

rivanje i određivanje mirovina.³ Povećane su dobne granice za starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu⁴; uvođenjem bodovne formule ojačana je međuovisnost između dužine staža, visine plaća i visine mirovine, uvedeno je trajno i veće smanjenje prijevremene starosne mirovine, a umjesto usklađivanja mirovina prema plaćama, uvedeno je usklađivanje prema plaćama i potrošačkim cijenama u omjeru 50:50. Međutim, zadržane su osnovne značajke tog osiguranja – uzajamnost, unutargeneracijska i međugeneracijska solidarnost, te financiranje na tekućoj *pay-as-you-go* osnovi. Ove promjene pridonijele su smanjenju priljeva novih umirovljenika i financijskom stabiliziranju mirovinskog sustava i omogućile djelomičnu privatizaciju mirovinskog osiguranja uvođenjem kapitalnog oblika financiranja mirovina.

Reforma je nastavljena 1. siječnja 2002. uvođenjem obveznog i dobrovoljnog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje⁵, uređenih Zakonom o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima⁶, Zakonom o mirovinskim osiguravajućim društvima i isplati mirovina na temelju individualne kapitalizirane

štednje⁷ i propisima Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA).

Osiguranici koji su 1. siječnja 2002. imali do 40 godina života obvezno su uključeni u 2. stup, a osiguranici između 40 do 50 godina života mogli su izabrati hoće li se osigurati u 2. stupu. Svi novi osiguranici mlađi od 40 godina obvezno su osigurani i u 2. stupu, a ako se u roku od 3 mjeseca ne učlane u mirovinski fond, Središnji registar osiguranika (Regos) ih slučajnim odabirom učlanjuje u jedan od četiri obvezna fonda. Osiguranici se učlanjuju u obvezni fond u uredima Regosa, a članstvo u fondu traje do umirovljenja. Nakon ostvarivanja mirovine sredstva s osobnog računa Regos prenosi u mirovinsko osiguravajuće društvo ako se mirovina ostvaruje u 2. stupu, ili u Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje ako se mirovina ostvaruje samo u 1. stupu.

Mirovine iz prvog stupa određuju se prema načelu **definiranih davanja**⁸, prema kojem visina mirovine ne ovisi izravno o visini uplaćenih doprinosa, već se računa primjenom zakonom propisane formule (Puljiz, 2007.; Anušić, O'Keefe i Madžarević-Šujster, 2003.; Guardiancich, 2007.). U 1. stupu izražena je međuovisnost

³ Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju međugeneracijske solidarnosti uređeno je Zakonom o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 79/07 i 35/08) i zakonima koji uređuju pojedina pitanja iz tog osiguranja (najviša mirovina, staž osiguranja s povećanim trajanjem, dodatak na mirovinu itd.), te zakonima koji reguliraju povoljnije uvjete za pojedine skupine (hrvatske branitelje iz Domovinskog rata, djelatne osobe MUP-a i Hrvatske vojske, zastupnike u Hrvatskom saboru i dr.).

⁴ Dobna granica za starosnu mirovinu povećana je s 55 g. života (žene) i 60 (muškarci) u 1998. na 60/65 od 2008. godine, a prijevremena starosna mirovina može se ostvariti 5 godina prije, ali s dugim mirovinskim stažem (30 g. žene, 35 muškarci).

⁵ Uvođenje trodijelnoga mirovinskog sustava u Hrvatskoj i drugim tranzicijskim i latinoameričkim državama potaknula je Svjetska banka, koja je takvu koncepciju promovirala u svojoj studiji iz 1994. *Averting the Old Age Crisis: Policies to Protect the Old and Promote Growth*.

⁶ Narodne novine, br. 49/99, 63/00, 103/03, 177/04 i 71/07

⁷ Narodne novine, br. 106/09, 63/00 i 107/07

⁸ Iako je bodovna formula ojačala međuovisnost između dužine i visine uplaćivanja doprinosa i visine mirovine i približila razinu mirovina visini koja se dobije primjenom formula koje se koriste u sustavima definiranih doprinosa, 1. stup hrvatskoga mirovinskog sustava i dalje se smatra sustavom definiranih davanja (Puljiz, 2007.; Anušić, O'Keefe i Madžarević-Šujster, 2003.; Guardiancich, 2007.), osobito u dijelu koji se odnosi na osnovnu mirovinu (mirovina koju osiguranici 2. stupa ostvaruju 1. stupu).

dužine staža, visine plaća i visine mirovine, te solidarnost i socijalna preraspodjela u korist osiguranika s nižim mirovinama putem najniže i najviše mirovine, kao i solidarnost prema osiguranicima koji zbog invalidnosti ili smrti nisu odradili cijeli radni vijek.

Mirovine iz drugog i trećeg stupa određuju se prema načelu **definiranih doprinosa**, prema kojem je definirano koliko doprinosa se uplaćuje, ali nije definirana visina buduće mirovine. Iznos mirovine izravno ovisi o visini uplaćenih doprinosa i parametrima specifičnim za kapitalizirano mirovinsko osiguranje – prinosu mirovinskog fonda, dobi osiguranika i drugim parametrima putem kojih se uspostavlja ravnoteža između visine mirovinske štednje i očekivanih troškova isplate mirovine, bez elemenata socijalne solidarnosti i posebnih pogodnosti za pojedine skupine, izraženih u 1. stupu mirovinskog osiguranja. Dakle, u ovom osiguranju rizik snosi osiguranik, jer o uplaćenim doprinosima i kretanjima na tržištu kapitala (na koja osiguranik ne može utjecati) ovisi i visina njegove buduće mirovine. Zbog dugoročnosti mirovinskog osiguranja, stopa prinosa mirovinskog fonda veliki je potencijalni generator povećanja vrijednosti kapitaliziranih sredstava, uz neizbježan rizik niskih prinosa⁹ i posljedično niske mirovine.

Osiguranici drugog stupa ostvaruju dvije mirovine - uz mirovinu iz 2. stupa, u 1. stupu ostvaruju **osnovnu mirovinu**, manju od mirovine koju bi ostvarili samo u 1. stupu. Zbog načina izračuna i očekivane razine osnovne mirovine, za osiguranike osigurane u oba

stupa 1. stup dugoročno će se pretvoriti, iz općeg sustava socijalne sigurnosti za rizike starosti, invalidnosti i smrti, u osiguranje samo osnovne razine socijalne sigurnosti za slučaj nastupa navedenih rizika, s izraženom redistribucijom od osiguranika s višim plaćama prema osiguranicima s nižim plaćama.

S druge strane, visina mirovine u 2. i 3. stupu izravno ovisi o uplaćenim doprinosima i prinosima mirovinskih fondova, bez elemenata socijalne preraspodjele. Prema ciljevima reforme, sva tri dijela zajedno trebala bi dugoročno omogućiti veću razinu mirovina i veću socijalnu sigurnost nego jednodijelni mirovinski sustav. Više o mirovinskim sustavima i razlozima za reformu u: Puljiz, 2007. i Škembar, 2004.

Uvođenjem 2. stupa nastaje **tranzicijski trošak**, koji predstavlja dugoročni trošak države vezan uz namirivanje manjka prihoda u 1. stupu koji nastaje zbog uplate doprinosa u 2. stup. Tranzicijski trošak sada iznosi oko 1,5% BDP-a godišnje, a zbog povećanja broja osiguranika 2. stupa postupno će se povećavati na oko 1,7% BDP-a do 2020. godine. Nakon toga će se tranzicijski trošak početi smanjivati zbog smanjivanja broja korisnika mirovina ostvarenih samo u 1. stupu, te vezano na činjenicu da će osiguranici 2. stupa u sve većem broju ostvarivati manju, osnovnu mirovinu u 1. stupu. Posljedično će se smanjivati trošak isplate mirovina i manjak u 1. stupu uzrokovani uvođenjem 2. stupa (Barr, 2002.).¹⁰

Mirovinski fondovi sada približno 70% svoje imovine ulažu u obveznice Republike

⁹ Rizik niskih prinosa mirovinskih fondova postao je očit početkom 2008. kada su zbog kretanja na svjetskim tržištima kapitala i nekih kretanja specifičnih za hrvatsko tržište (naglo povećanje broja tzv. malih investitora nenaviklih na veće oscilacije na tržištu kapitala) zabilježeni negativni prinosi mirovinskih fondova od nekoliko postotnih poena. Međutim, s obzirom na dugoročnu prirodu mirovinske štednje, važniji su dugoročni trendovi od kratkoročnih oscilacija, iako kratkoročne oscilacije mogu trajno pozitivno ili negativno utjecati na razinu mirovina osiguranika koji u tom trenutku prenesu štednju iz mirovinskog fonda i ugovore isplatu mirovine.

¹⁰ Više o tranzicijskom trošku u: Strategija razvitka Republike Hrvatske »Hrvatska u 21. stoljeću« - Strategija razvitka mirovinskog sustava i sustava socijalne skrbi.

Hrvatske (prema zakonu moraju do ulaska Hrvatske u EU ulagati najmanje 50%¹¹), što državi olakšava financiranje tranzicijskog troška, budući da prodajom obveznica mirovinskim fondovima država dolazi do novca potrebnog za financiranje manjka u 1. stupu. Međutim, država na taj način stvara buduće financijske obveze po osnovi emitiranih obveznica. Nakon prijama RH u Europsku uniju vjerojatno će se smanjiti ulaganja mirovinskih fondova u hrvatske državne obveznice, dok će istodobno državi sve više dospijevati na naplatu obveze po osnovi emitiranih obveznica, što će otežati financiranje tranzicijskog troška.

Mirovinska osiguranja koja se financiraju na tekućoj osnovi stvaraju **implicitni dug**, čija visina predstavlja sadašnju vrijednost budućih financijskih obveza koje proizlaze iz do sada akumuliranih prava osiguranika i umirovljenika.¹² Implicitni dug sastavni je dio mirovinskog osiguranja međugeneracijske solidarnosti i predstavlja obvezu radno-aktivne generacije da iz svojih tekućih dohodaka financira sadašnje mirovine, jednako kao što će njihove buduće mirovine financirati buduće radno aktivne-generacije iz svojih tekućih dohodaka. Prije reforme mirovinskog osiguranja međugeneracijske solidarnosti implicitni dug hrvatskog mirovinskog sustava procjenjivan je na oko 300% BDP-a, a nakon reforme smanjen je na ispod 200%.¹³ Implicitni dug dodatno se smanjio nakon uvođenja 2. stupa, jer se smanjuju budući troškovi mirovinskog osiguranja međugeneracijske solidarnosti s obzirom na to da osiguranici 2. stupa ostvaruju u 1. stupu osnovnu mirovinu, manju od mirovine koju bi ostvarili samo u međugeneracijskoj solidarnosti. Ovo smanjenje implicitnog duga odgovara ukupnoj visini tranzicijskog

troška, odnosno dio implicitnog duga postaje eksplicitan u vidu obveze države da nadoknadi manjak u 1. stupu uzrokovan uplaćivanjem doprinosa u 2. stup.

Mirovinski sustav izložen je gospodarskim rizicima te sve više i nepovoljnim demografskim kretanjima, a svaki dio (stup) ima prednosti, ali i specifične rizike kojima je (više) izložen. U trodijelnome mirovinskom sustavu rizici se diversificiraju i dijele na više razina, nositelja osiguranja i načina financiranja mirovina, što je prema ciljevima reforme za umirovljenike i gospodarstvo povoljnije od mirovinskog osiguranja koje se temelji isključivo na međugeneracijskoj solidarnosti i financira samo na jedan način. Nadalje, ulaganja mirovinskih fondova potiču povećanje domaće štednje, razvoj tržišta kapitala i djelotvorniju alokaciju kapitala. Od uvođenja mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje očekuje se i povećanje odgovornosti pojedinca za vlastitu socijalnu sigurnost u starosti, veću motiviranost za plaćanje doprinosa i duži rad, dugoročno smanjivanje mirovinskih izdataka koji se financiraju na tekućoj osnovi, financijsko stabiliziranje mirovinskog sustava, te poticanje gospodarskog rasta.

Treba ipak naglasiti da je osnovna svrha mirovinskog osiguranja osiguranje primjerenih razina mirovina u slučaju nastupa rizika starosti, invalidnosti i smrti hranitelja obitelji, pa su socijalni učinci reforme barem jednako važni kao i gospodarski. Međutim, dok se može usporediti razina mirovina iz jednodijelnog i dvodijelnog mirovinskog osiguranja (manje je pouzdano uspoređivati razinu budućih mirovina iz tih osiguranja), znatno je teže kvantificirati učinke uvođenja kapitalno financiranog mirovinskog osiguranja na gospodarski rast. Osim toga, neovisno o načinu financiranja

¹¹ Članak 63. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Narodne novine, br. 71/07.

¹² Više o implicitnom dugu u: Holzmann, Palacios, Zviniene, 2004.

¹³ Vidi: Strategija razvitka Republike Hrvatske »Hrvatska u 21. stoljeću« - Strategija razvitka mirovinskog sustava i sustava socijalne skrbi.

mirovina – tekućom raspodjelom ili iz kapitalizirane štednje, u oba slučaja sredstva za mirovine uzimaju se iz ostvarenoga nacionalnog bruto proizvoda u trenutku njihove isplate. Umirovljenici mogu potrošiti samo ono što su proizveli radnici, pa prema tome oni uvijek ovise o radnom kontingentu stanovnika (Artus, 1994.; Barr, 2000.).

Također treba istaknuti da je temeljna zadaća reforme da na najbolji mogući način prilagodi mirovinski sustav sadašnjim i budućim društvenim procesima, ali reforma ne može bitno utjecati na promjenu nekih očito nepovoljnih procesa (niski natalitet i niska zaposlenost), pa stoga svaka reforma ima ograničen kapacitet djelovanja. Problemi financiranja u najvećoj mjeri uzrokovani su smanjenim brojem osiguranika i povećanjem broja umirovljenika, demografskim promjenama, rasprostranjenom sivom ekonomijom i promjenama u strukturi rada u kojoj sve značajnije mjesto zauzimaju atipični i nesigurni poslovi. Kada se fenomen demografskog starenja stanovništva i restrukturiranja tržišta rada stavi u kontekst procesa globalizacije koji vrši snažan pritisak na nacionalne ekonomije, postaje jasno da su reforme mirovinskih sustava nužne. Također mora biti jasno da je najvažniji cilj mirovinskih reformi – bolje mirovine. Ako u postizanju toga cilja možemo pomoći razvoju tržišta kapitala i ubrzati rast gospodarstva, onda smo ostvarili veoma pozitivne učinke, ali glavna je svrha uvijek poboljšanje položaja umirovljenika. Ako to ne naglašavamo, moglo bi se pomisliti da postoje važniji ciljevi reforme, a da su mirovine tek nešto usputno. No, to nije tako (Škember, 2005.).

Mirovinska reforma dugoročni je proces koji svoje pune učinke daje tek nakon nekoliko desetljeća primjene novog sustava.

Međutim, nakon šest godina funkcioniranja i isplate prvih mirovina iz kapitaliziranoga mirovinskog osiguranja evidentno je da su potrebne korekcije određenih parametara o kojima ovisi razina mirovina i troškovi u reformiranom mirovinskom sustavu.

DOPRINOSI ZA 2. STUP I OBVEZNI MIROVINSKI FOND

Stopa doprinosa za mirovinsko osiguranje iznosi 20% plaće odnosno osnovice (Zakon o doprinosima za obvezna osiguranja, Narodne novine, br. 147/02, 175/03 i 177/04). Osiguranici 2. stupa uplaćuju doprinos na osobni račun u obveznom mirovinskom fondu po stopi od 5%, a preostalih 15% uplaćuje se u 1. stup. Posebni doprinosi na plaću za staž osiguranja s povećanim trajanjem, ovisno o stupnju povećanja staža, iznose od 4,86% do 17,58%, a za osiguranike 2. stupa razmjerno se dijele u oba osiguranja.

Mirovinski fond osniva mirovinsko društvo radi prikupljanja doprinosa od članova fonda i ulaganja tih sredstava u cilju čuvanja i povećanja njihove vrijednosti uz najmanji mogući rizik. Mirovinski fond ulaže doprinose u obveznice, dionice i drugu zakonom dopuštenu imovinu. Uplaćeni doprinosi preračunavaju se u obračunske jedinice mirovinskog fonda dijeljenjem svote doprinosa s vrijednošću obračunske jedinice. Vrijednost obračunske jedinice mijenja se dnevno, u skladu s kretanjem tržišne vrijednosti vrijednosnih papira u portfelju mirovinskog fonda. Vrijednost sredstava na osobnom računu računa se množenjem broja obračunskih jedinica s vrijednošću obračunske jedinice.

Članovima obveznih mirovinskih fondova jamči se **zajamčeni prinos**¹⁴ u visini

¹⁴ Zajamčeni prinos važan je zbog socijalne važnosti obveznoga mirovinskog osiguranja, ali potiče mirovinska društva na slična i s dugoročnog aspekta ponekad suboptimalna ulaganja. Sličnom strukturom ulaganja društva smanjuju rizik da se zbog većih odstupanja od prosječnog prinosa obveznih mirovinskih fondova aktivira zajamčeni prinos i nastanu troškovi po toj osnovi.

prosječnog prinosa obveznih mirovinskih fondova iz prethodne tri godine umanjenog za 6 postotnih poena (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Narodne novine, br. 71/07). Ako je mirovinski fond ostvario prinos manji od zajamčenog, mirovinsko društvo mora uplatiti sredstva u fond do zajamčenog prinosa, a ako društvo nema dovoljno sredstava, sredstva namiruje državni proračun.¹⁵ Do sada su svi obvezni mirovinski fondovi ostvarivali prinos veći od zajamčenog, pa nije bilo aktiviranja zajamčenog prinosa.

Mirovinsko društvo koje upravlja obveznim fondom ima pravo na tri vrste naknada - do 0,8% od uplaćenih doprinosa, do 1,2% vrijednosti fonda godišnje (prema Odluci HANFE ova naknada sada iznosi do 0,95%), te izlaznu naknadu u slučaju prijenosa osobnog računa u drugi fond prije isteka 3 godine članstva. Izlazna naknada u prvoj godini članstva iznosi 0,8% sredstava na osobnom računu, u drugoj 0,4%, a u trećoj godini 0,2%. Iz imovine fonda namiruju se i troškovi vezani uz stjecanje, transfer i prodaju imovine fonda, te naknada banci skrbniku u visini do 0,1% vrijednosti fonda godišnje.

ADMINISTRATIVNI TROŠKOVI MIROVINSKIH DRUŠTAVA

Osobni račun omogućava uspostavljanje izravne međuovisnosti između vi-

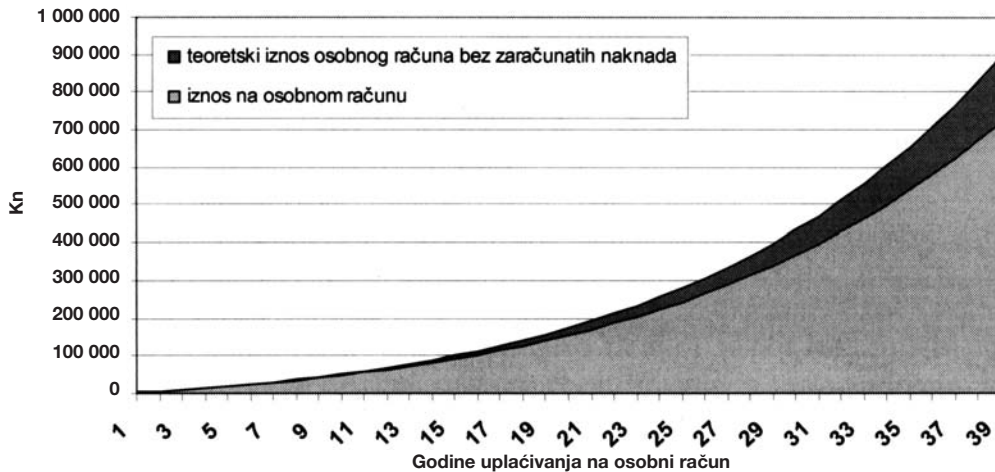
sine doprinosa i visine mirovine. Međutim, vođenje osobnih računa i ulaganja na tržištu kapitala stvaraju visoke administrativne troškove, koji su uglavnom znatno veći nego u javnom mirovinskom osiguranju, što se negativno odražava na visinu mirovina iz tih osiguranja. Stoga je, radi racionalnijeg i efikasnijeg poslovanja institucija, propisano centralizirano prikupljanje doprinosa i ujedinjena administracija osobnim računima u 2. stupu, te učlanjivanje u mirovinski fond u uredima Regosa, što smanjuje troškove mirovinskih društava, osobito troškove marketinga.¹⁶ Takva organizacija mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje u Hrvatskoj otvara mogućnost daljnjeg smanjivanja naknada, čija visina prema istraživanjima u V. Britaniji smanjuje mirovine iz tih osiguranja i do 40% u odnosu na teoretsku visinu mirovine koja bi se dobila bez zaračunatih naknada (Blake, 2003.; Murthi, Orszag J. M. i Orszag, P. R., 1999.).

Naknade i ostali troškovi koji se naplaćuju iz imovine obveznih mirovinskih fondova sada iznose oko 1,1% vrijednosti fonda godišnje. Iako se relativna visina godišnjih naknada u odnosu na imovinu fondova postupno smanjuje, povećava se kumulativna razlika između neto vrijednosti mirovinskog fonda i teoretske (bruto) vrijednosti fonda bez zaračunatih naknada.

¹⁵ Nakon ulaska RH u Europsku uniju prestat će važiti zakonska odredba o obvezi države da financira trošak zajamčenog prinosa obveznih mirovinskih fondova, već će to biti isključiva obveza mirovinskog društva (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Narodne novine, br. 71/07).

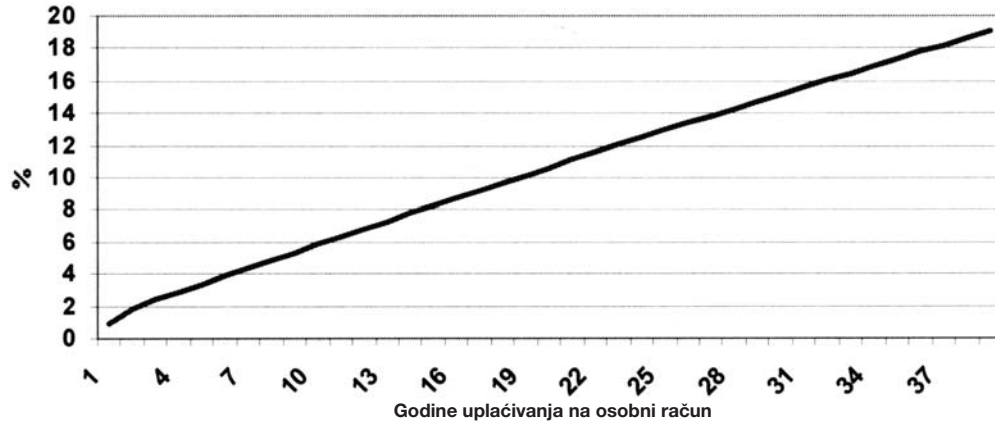
¹⁶ Osobno učlanjivanje osiguranika u obvezni mirovinski fond u uredima Regosa smanjuje potrebu mirovinskih društava da angažiraju prodajne agente i troše sredstva na marketing. U državama u kojima osiguranici kupuju police osiguranja od prodajnih agenata, troškovi marketinga i prodaje dosežu polovinu ukupnih troškova poslovanja.

Slika 1.
Kumulativni utjecaj naknada na vrijednost osobnog računa

Izvor: Izračuni autora.

Slika 2.
Postotno smanjenje iznosa na osobnom računu zbog naknada i ostalih troškova

Izvor: Izračuni autora.

Na slikama 1. i 2. pokazan je kumulirani negativan utjecaj naknada na neto vrijednost osobnog računa, a u odnosu na

(teoretski) bruto iznos osobnog računa bez zaračunatih naknada, u razdoblju od 40 godina članstva u fondu.¹⁷ To znači da ako se

¹⁷ Uzete su sljedeće pretpostavke: osiguranik je ostvarivao plaću u visini prosječne plaće u RH, stopa doprinosa za 2. stup 5%, godišnji rast plaća 5,5%, godišnji prinos fondova 6%, ulazna naknada od doprinosa

mirovina ostvari nakon 10 godina članstva u fondu, na naknade i druge troškove odlazi ukupno oko 6% kapitaliziranih doprinosa, odnosno oko 19% ako se mirovina ostvari nakon 40 godina članstva.¹⁸ Troškovima tijekom akumulacije doprinosa u fondu treba dodati i trošak naknade koju nakon sklapanja ugovora o mirovini naplaćuje mirovinsko osiguravajuće društvo u visini do 10% sredstava prenesenih iz obveznog mirovinskog fonda. S druge strane, administrativni troškovi u javnim mirovinskim osiguranjima višestruko su manji od troškova u privatnim osiguranjima i iznose u prosjeku 1%-2% od ukupnih troškova, a u Hrvatskoj su u 2007. iznosili 1,4%.

Društva ne mogu uspješno poslovati bez odgovarajuće naknade, a ako se zahvaljujući kvalitetnom upravljanju postignu viši prinosi fonda, to je za osiguranike povoljnije od nižeg prinosa uz manje naknade. S tim u vezi treba napomenuti da mirovinska društva koja upravljaju obveznim mirovinskim fondom imaju manje troškove poslovanja od društava koja upravljaju »običnim« investicijskim fondovima, koja znatna sredstva troše na prikupljanje članstva, administraciju i marketing. Zahvaljujući poslovanju Regosa koji prikuplja doprinose 2. stupa i vodi evidenciju osobnih računa članova obveznih mirovinskih fondova, mirovinska društva imaju manje troškove poslovanja i pouzdan priljev novih članova fonda i doprinosa, što uz rast imovine mirovinskih fondova, otvara mogućnost postupnog snižavanja naknada u obveznom mirovinskom osiguranju.

OSTVARIVANJE MIROVINE OSIGURANIKA 2. STUPA

Uvjeti za ostvarivanje mirovine isti su za sve osiguranike, neovisno o tome jesu li osigurani samo u 1. ili u oba obvezna stupa mirovinskog osiguranja. Uvođenjem 2. stupa uveden je novi institut u mirovinsko osiguranje međugeneracijske solidarnosti – osnovna mirovina. To je mirovina koju u 1. stupu ostvaruju osiguranici koji uz nju ostvaruju i mirovinu iz 2. stupa.

Treba naglasiti da je mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje najpogodnije za ostvarivanje starosne mirovine jer može osigurati primjerenu razinu mirovine tek ako se duže štedi i mirovina ostvaruje u starijoj životnoj dobi. Za razliku od starosne, invalidska i obiteljska mirovina često se ostvaruju u mlađoj dobi nakon kratkog razdoblja štednje, što bi rezultiralo niskom mirovinom. Naime, dok se u 1. stupu štiti socijalna sigurnost osiguranika tako što se invalidska i obiteljska mirovina određuju za staž duži od stvarno navršenog¹⁹, mirovina iz 2. stupa ne sadrži elemente solidarnosti pa je stoga nepovoljna za osiguranike koji su zbog invalidnosti ili smrti kratko štedjeli u mirovinskom fondu. Stoga invalidsku i obiteljsku mirovinu iz oba stupa ostvaruju samo osiguranici stariji od 50 godina, ako je to povoljnije od mirovine samo iz 1. stupa određene u »punom« opsegu. Osim toga, mirovine koje se ostvaruju pod povoljnijim uvjetima – vojni osiguranici, djelatnici MUP-a i drugi, ostvaruju se samo u 1. stupu.

0,6%, godišnja naknada i ostali troškovi koji terete imovinu fonda 1,1%; osiguranik je tijekom radnog vijeka dva puta platio izlaznu naknadu od 0,8% iznosa na osobnom računu. Približno isto postotno umanjeње stanja na osobnom računu u odnosu na teoretski iznos bez zaračunatih naknada dobije se i za drugačiju visinu plaća, jer nema naknada u fiksnom iznosu.

¹⁸ Elaine Fultz iz Međunarodne organizacije rada na predavanju koje je održala u Zagrebu 2006. navela je da u Hrvatskoj 20,6% sredstava u obveznom mirovinskom fondu odlazi na naknade. O naknadama u obveznim mirovinskim fondovima u Hrvatskoj pisali su i Anušić, O'Keefe, i Madžarević-Šujster, 2003.

¹⁹ U 1. stupu za izračun invalidske i obiteljske mirovine nakon smrti osiguranika stvarno navršeni mirovinski staž povećava se za *pridodani staž*, koji se određuje u dužem trajanju za mlađe osiguranike, i na taj način određuje veća mirovina od mirovine koja bi se dobila prema stvarno navršenom stažu.

Starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu osiguranici 2. stupa ostvaruju iz oba stupa. Nakon ostvarene mirovine u 1. stupu, osiguranik u uredu Regosa bira mirovinsko osiguravajuće društvo s kojim namjerava ugovoriti mirovinu, nakon čega društvo s osiguranikom sklapa ugovor o mirovini. Mirovinsko osiguravajuće društvo kao naknadu može naplatiti do 10% od doznačenih sredstava (HANFA donosi odluku o najvišem postotku naknade), a preostala sredstva ulažu se na tržištu kapitala i služe isključivo za isplatu mirovina. Radi usklađivanja mogućih prinosa i rizika, ulaganja mirovinskih osiguravajućih društava također su čvrsto regulirana, a isplatu ugovorenih mirovina u 2. stupu jamči država.

NAČIN ODREĐIVANJA MIROVINA OSIGURANIKA 2. STUPA

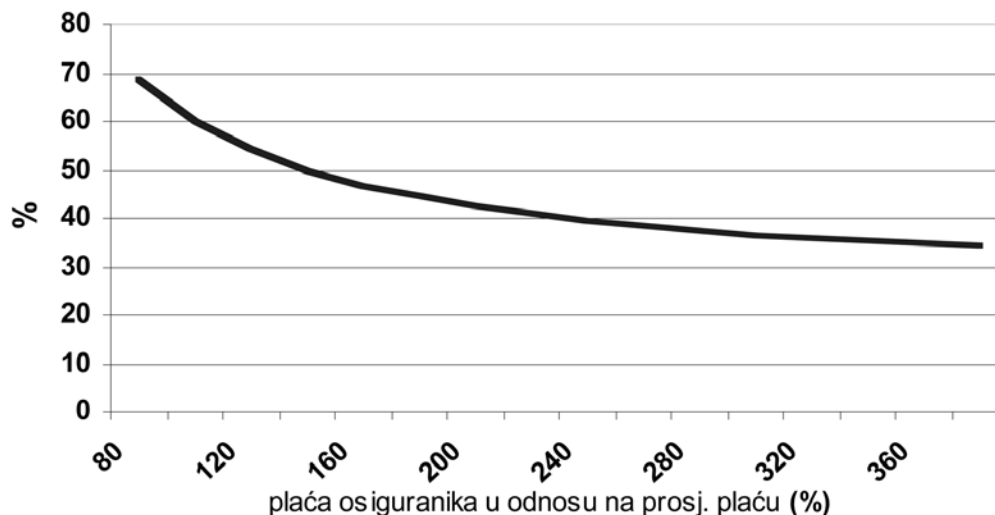
Kada se mirovina ostvari iz oba stupa, mirovina iz 1. stupa sastoji se iz dva dijela.

Prvi dio mirovine određuje se za staž ostvaren samo u međugeneracijskoj solidarnosti jednako kao i osiguranicima osiguranima samo u 1. stupu. Drugi dio mirovine 1. stupa je osnovna mirovina, koja pripada za staž ostvaren od početka osiguranja u 2. stupu, koja se računa kao zbroj svota određenih:

- u visini od 0,25% prosječne bruto plaće u RH u prethodnoj godini za svaku godinu mirovinskog staža navršenog nakon početka osiguranja u 2. stupu
- u visini od 25% mirovine koju bi za staž navršen nakon početka osiguranja u 2. stupu ostvarili samo u 1. stupu.²⁰

Preko osnovne mirovine osigurava se u dvodijelnome mirovinskom sustavu solidarnost i socijalna preraspodjela u korist osiguranika s manjim plaćama. Za osiguranike koji su ostvarivali plaće u visini prosječne plaće u RH, osnovna mirovina iznosi oko 60% mirovine koju bi za taj staž ostvarili samo u 1. stupu. S obzirom da iznos jednog dijela osnovne mirovine ovisi samo o dužini staža ostvarenog u dvo-

Slika 3.
Osnovna mirovina u odnosu na mirovinu samo iz 1. stupa (%)

Izvor: Izračuni autora

²⁰ Zakon o mirovinskom osiguranju, čl. 83-85.

dijelnom sustavu, osnovna mirovina relativno je povoljnija za osiguranike s manjim plaćama. Primjerice, osiguranicima koji su ostvarivali plaću manju od prosječne, osnovna mirovina iznosi oko 70% mirovine koju bi za taj staž ostvarili samo u 1. stupu, ali je ipak manja od najniže mirovine koju bi ostvarili samo u međugeneracijskoj solidarnosti. Međutim, što su veće plaće osiguranika, smanjuje se udio osnovne mirovine u odnosu na mirovinu koja bi se ostvarila samo u 1. stupu - za osiguranike s plaćama tri puta većim od prosječne, osnovna mirovina iznosi tek oko 40% mirovine koju bi za taj staž ostvarili samo u 1. stupu, što se vidi na slici 3.

Nakon ostvarivanja osnovne mirovine, mirovinu iz 2. stupa određuje mirovinsko osiguravajuće društvo primjenom aktuarske računice, prema kojoj visina mirovine ovisi o visini sredstava prenesenih iz mirovinskog fonda, starosti osiguranika, ugovorenom obliku mirovine i drugim parametrima. Međutim, iznos mirovine iz 2. stupa ne smije ovisiti o spolu, zdravstvenom stanju osiguranika niti o drugim nedozvoljenim parametrima.²¹

U strukturi mirovina koje će se ostvarivati iz oba stupa postupno će se u ukupnim mirovinskim primanjima smanjivati udio mirovine koji se ostvaruje iz 1. stupa, a povećavati udio mirovine iz 2. stupa, što će biti posljedica produžavanja razdoblja uplate doprinosa na osobni račun u 2. stupu i prinosa obveznih mirovinskih fondova.

OBLICI MIROVINA IZ 2. STUPA

Prema Zakonu o mirovinskim osiguravajućim društvima i isplati mirovina na

temelju individualne kapitalizirane štednje, osiguranik ugovara jedan od četiri oblika mirovine s mirovinskim osiguravajućim društvom. O ugovorenom obliku ovisi tko uz korisnika ima pravo na mirovinu, koliko dugo i u kojem iznosu. Mogući oblici mirovina u 2. stupu su:

- pojedinačna mirovina doživotno se isplaćuje korisniku, a nakon njegove smrti nitko nema pravo na mirovinu
- zajednička mirovina doživotno se isplaćuje korisniku, a nakon njegove smrti doživotno se isplaćuje supružniku u visini od najmanje 60%
- pojedinačna mirovina sa zajamčenim razdobljem
- zajednička mirovina sa zajamčenim razdobljem.

Zajamčeno razdoblje, ako se ugovori, traje najmanje 5 godina, a teče od dana ostvarivanja mirovine. Zajamčeno razdoblje znači da, ako korisnik ili oba supružnika korisnika zajedničke mirovine umru tijekom zajamčenog razdoblja, najmanje 50% mirovine isplaćuje se imenovanom korisniku do isteka zajamčenog razdoblja. Imenovani korisnik može biti dijete, bračni drug ili bilo koja druga osoba koju korisnik mirovine ugovori.

Radi zaštite socijalne sigurnosti članova obitelji u slučaju smrti korisnika, u određenim slučajevima obvezno je ugovoriti određeni oblik mirovine. Primjerice, ako korisnik ima malodobnu djecu, mora ugovoriti mirovinu sa zajamčenim razdobljem i imenovati djecu kao korisnike do njihove punoljetnosti. Nadalje, ako supružnik ima manje od 50 godina, ne može se ugovoriti zajednička mirovina, a ako je stariji od 50

²¹ Ako bi se mirovine računale različito prema prosječnom životnom vijeku muškaraca i žena, žene bi zbog dužeg očekivanog životnog vijeka imale manje mirovine od muškaraca iste životne dobi. U 2. stupu zakon obvezuje na korištenje iste, *unisex* tablice očekivanog trajanja života za muškarce i žene. U srpnju 2007. izmijenjen je i dopunjen Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima i isplati mirovina, koji u članku 28.a zabranjuje nejednakost u pravima s obzirom na spolnu razliku u dobrovoljnom dodatnom (strukovnom) mirovinskom osiguranju, osim kada visina mirovine ovisi o aktuarskom izračunu.

godina i nije zaposlen odnosno ne ostvaruje redovite prihode, mora se ugovoriti zajednička mirovina.

O ugovorenom obliku ovisi i visina mirovine. Najveća je pojedinačna mirovina bez zajamčenog razdoblja, koja je veća što je osiguranik stariji u trenutku ostvarivanja mirovine, jer je kraće očekivano vrijeme isplate mirovine. Iz istog razloga, zajednička mirovina je manja što je mlađi supružnik korisnika mirovine, zbog dužeg očekivanog razdoblja isplate mirovine. Isto vrijedi i za mirovine sa zajamčenim razdobljem – duže zajamčeno razdoblje i veći ugovoreni postotak isplate imenovanom korisniku smanjuju iznos mirovine koju tijekom života dobiva korisnik mirovine.

Mogućnost izbora oblika mirovine specifičnost je osiguranja u 2. stupu, dok u 1. stupu osiguranik ne može birati oblik mirovine. Međutim, dok u 1. stupu visina mirovine ne ovisi o tome hoće li se nakon smrti korisnika ostvariti obiteljska mirovina, mirovina iz 2. stupa se smanjuje ako se ugovori da neka druga osoba ima pravo na isplatu nakon smrti korisnika mirovine. S druge strane, korisnik mirovine u 1. stupu ne može odlučiti tko će nakon njegove smrti ostvariti obiteljsku mirovinu jer je to u cijelosti uređeno zakonom, dok u 2. stupu može bilo koga imenovati kao korisnika u zajamčenom razdoblju, što međutim odmah plaća smanjenom mirovinom. Osim toga, ako se nakon smrti člana fonda ne ostvari obiteljska mirovina, kapitalizirani dopri-

nosi iz 2. stupa mogu se naslijediti, što je u skladu sa zakonskim određenjem da su sredstva na osobnom računu u vlasništvu člana fonda²², dok u 1. stupu nema te mogućnosti.

Obveza ugovaranja doživotne mirovine u 2. stupu pridonosi socijalnoj sigurnosti umirovljenika. Na taj se način smanjuju troškovi mirovinskih osiguravajućih društava uzrokovani nepovoljnim odabirom²³, što povoljno djeluje na visinu mirovina iz obveznog mirovinskog osiguranja.

VISINA MIROVINA IZ OBA STUPA MIROVINSKOG OSIGURANJA

Prve korisnice mirovina iz oba stupa su žene koje su imale skoro 50 godina kada su svojevremeno ušle u 2. stup, a sada ostvaruju prijevremenu starosnu mirovinu nakon samo nekoliko godina štednje u 2. stupu. Njihove ukupne mirovine manje su od mirovine koju bi ostvarile samo u 1. stupu, što je i isticano u javnoj kampanji početkom 2002. godine pri uvođenju trodijelnog sustava, kada se naglašavalo da kratko razdoblje štednje u 2. stupu i rani odlazak u mirovinu povećavaju rizik da se iz oba stupa ostvari manja mirovina od mirovine koja bi se ostvarila samo u 1. stupu. Osim toga, zakonske promjene provedene nakon 2002. dovele su do povećanja mirovina iz 1. stupa²⁴, dok je istodobno osnovna mirovina ostala relativno niska, a njeni korisni-

²² Vlasništvo nad sredstvima na osobnom računu podliježe određenim zakonskim ograničenjima primjerenima socijalnoj namjeni tih sredstava – u obveznom 2. stupu sredstva se mogu koristiti samo za doživotnu mirovinu. U dobrovoljnom 3. stupu osiguranik može do 30% sredstava dobiti prigodom umirovljenja, a za ostala sredstva mora ugovoriti doživotnu mirovinu ili mirovinu u trajanju od min. 5 godina.

²³ Nepovoljni odabir (engl. *adverse selection*) posljedica je pojave da osiguranici, poznavajući svoje zdravstveno stanje i životne rizike, biraju oblik mirovine koji im donosi najveću korist. Na taj način povećavaju se troškovi isplate mirovina, što osiguravatelji kompenziraju smanjivanjem mirovina tako da ih računaju prema dužem očekivanom trajanju života od općih pokazatelja za cijelu populaciju. Nepovoljan odabir izraženiji je u dobrovoljnom nego u obveznome mirovinskom osiguranju gdje svi moraju ugovoriti doživotne mirovine.

²⁴ Od 1. siječnja 2008. povoljnije se u 1. stupu određuje prijevremena starosna mirovina – umjesto do 20,4% trajno se umanjuje do 9%, te se povoljnije određuje najniža mirovina – za svaku godinu mirovinskog staža najniža mirovina iznosi 52,46 kn, dok je do tada najniža mirovina po godini staža iznad 30 g. iznosila upola manje.

ci nemaju pravo na dodatak na mirovinu.²⁵ S tim u vezi, sadašnja stopa doprinosa za 2. stup od 5% nije dovoljna da nadoknadi smanjenje mirovine u 1. stupu koje nastaje zbog isplate osnovne mirovine.

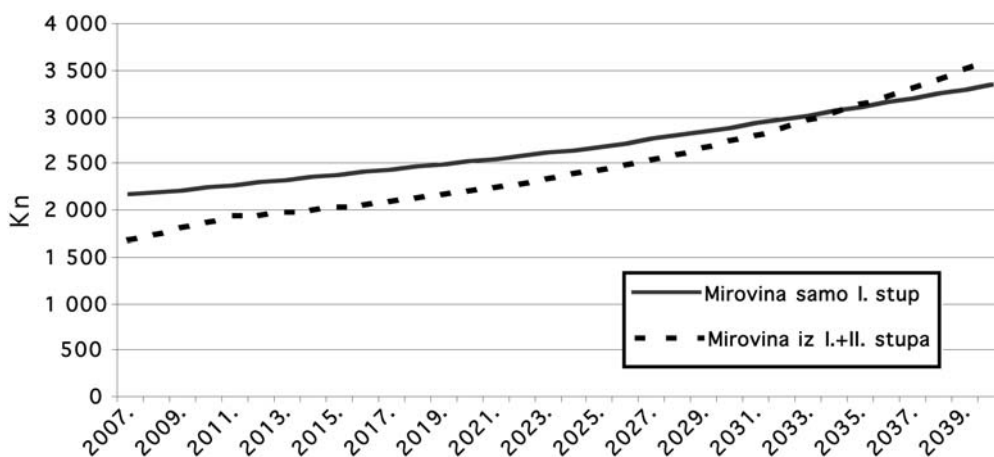
Do siječnja 2008. oko 150 žena ostvarilo je starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu iz oba stupa u prosječnom ukupnom iznosu od približno 1 660 kn (mirovina iz 1. stupa iznosi oko 1 600 kn, a mirovina iz 2. stupa iznosi oko 60 kn). Mirovina koju

bi ostvarile da su osigurane samo u 1. stupu iznosila bi u prosjeku oko 1 690 kn, odnosno 2 050 kn s dodatkom na mirovinu, što znači da bi imale oko 400 kn ili 25% veća ukupna mirovinska primanja.²⁶

Ako se ne promijene zakonske odredbe o određivanju osnovne mirovine, a stopa doprinosa za 2. stup ostane 5%, procjenjuje se da će još dugo mirovine koje se ostvaruju iz oba stupa biti u prosjeku manje od mirovina koje se ostvaruju samo u 1. stupu,

Slika 4.

Iznosi prosječne mirovine u godini ostvarivanja prava – stopa doprinosa za 2. stup 5%

Izvor: Izračuni autora.

²⁵ Korisnicima koji ostvaruju mirovinu samo u 1. stupu prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, u studenome 2007. počeo se isplaćivati dodatak na mirovinu koji iznosi od 4% za mirovine ostvarene u 1999. do 27% za mirovine ostvarene 2010. i poslije. Dodatak se usklađuje jednako kao i mirovine.

²⁶ Prema podacima Raiffeisen mirovinskog osiguravajućeg društva i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, te izračuni autora.

²⁷ Unutar modela uzete su sljedeće pretpostavke: realni godišnji rast plaća 3%, realna stopa prinosa obveznih mirovinskih fondova 3,5%, naknada koju jednokratno zaračunava mirovinsko osiguravajuće društvo 5%, za izračun mirovine 2. stupa uzeti su parametri koje koristi Raiffeisen mirovinsko osiguravajuće društvo, <http://www.rmod.hr/>, jedino takvo društvo u RH. Na slikama je pokazana mirovina u godini ostvarivanja prava osiguranika koji je ostvarivao plaću u visini prosječne plaće u RH koji ostvaruje mirovinu s 55 g. života i 33 g. staža; do 2040. staž se povećava na 35 g., te se povećavaju godine života odlaska u mirovinu na 62 g. u 2040. Rezultati bi se razlikovali u odnosu na pokazane ako bi se, umjesto mirovine u godini ostvarivanja prava, projicirao opći prosjek svih do tada ostvarenih mirovina, te se razlikuju rezultati ovisno o visini i kretanju plaća tijekom radnog vijeka, godinama života odlaska u mirovinu itd. Obično se projiciraju scenariji s manjim ili većim rastom plaća, prinosom fondova itd., ali se zbog opsega i sadržaja rada ograničilo na ovdje prikazani scenarij.

što se vidi na slici 4. (mirovine ostvarene samo u 1. stupu su s dodatkom na mirovinu; iznosi budućih mirovina su realni, iskazani prema cijenama iz 2007.).²⁷ Procjenjuje se da će tek nakon 2035. godine osiguranci 2. stupa, zahvaljujući dugom razdoblju štednje i ako će mirovinski fondovi ostvarivati u prosjeku relativno visoke prinose, početi ostvarivati veće mirovine od mirovina ostvarenih samo u 1. stupu.

Na visinu mirovina iz jednodijelnog i dvodijelnog sustava utječu i različiti režimi usklađivanja mirovina. Mirovine iz 1. stupa usklađuju se dva puta godišnje prema plaćama i potrošačkim cijenama u omjeru 50:50, dok se mirovine iz 2. stupa usklađuju samo s potrošačkim cijenama. Stoga će, zbog nepovoljnijeg režima usklađivanja mirovina u 2. stupu, odmah nakon ostvarivanja mirovine početi postupno zaostajati razina mirovina iz oba stupa za mirovinom koja bi se ostvarila samo u 1. stupu. Ako se ne bi mijenjali zakoni koji reguliraju prava i obveze osiguranika 2. stupa, procjenjuje se da će prosječne mirovine ostvarene iz dva stupa i dugoročno iznositi u prosjeku manje od mirovina ostvarenih u jednodijelnom sustavu, na što utječe i spomenuti način usklađivanja mirovina.²⁸

Nadalje, u vezi razina mirovina iz jednodijelnog i dvodijelnog sustava javlja se i problem različitih uvjeta starosne dobi muškaraca i žena za starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu. Naime, žene i muškarci iste starosti i s istim iznosom mirovinske štednje ostvaruju isti iznos mirovine iz 2. stupa. Međutim, ako žena ostvari miro-

vinu s 5 godina manje godina života od muškarca, ostvaruje iz 2. stupa približno 20% manju mirovinu nego muškarac, dok u 1. stupu za isti staž i iste plaće ostvaruju isti iznos mirovine. Različiti uvjeti starosti za ostvarivanje mirovine povećavaju rizik da žene koje mirovinu ostvare u mlađoj životnoj dobi ostvare u dvodijelnom mirovinskom sustavu manju mirovinu od mirovine koju bi ostvarile samo u 1. stupu mirovinskog osiguranja.²⁹

MOGUĆA RJEŠENJA RADI POVEĆANJA MIROVINA OSTVARENIH IZ OBA OBVEZNA STUPA

Prigodom razmatranja mjera koje bi se poduzele u cilju povećanja mirovina iz dvodijelnog mirovinskog sustava, trebalo bi razmatrati učinke pojedinih mjera na razinu mirovina i troškove pojedinih mjera u srednjoročnom i dugoročnom razdoblju, radi usklađivanja socijalnih i ekonomskih ciljeva mirovinske reforme.

Moguće mjere putem kojih bi se povećale ukupne mirovine osiguranika 2. stupa su:

- daljnja privatizacija mirovinskog sustava povećanjem stope doprinosa za 2. stup
- povećanje mirovine koju u 1. stupu ostvaruju osiguranici 2. stupa (osnovne mirovine)
- kombinacija ove dvije mjere.

Svaka od ovih opcija ima različite socijalne, ekonomske i fiskalne efekte.

²⁸ Dugoročne projekcije mirovina rađene su u okviru dokumenta Vlade RH – Hrvatska u 21. stoljeću – mirovine. Projekcije prezentirane u ovom radu razlikuju se od projekcija iz spomenutog dokumenta jer su u međuvremenu mijenjani zakoni koji uređuju to područje, te se za izračun mirovina iz 2. stupa ne koriste podaci o očekivanom trajanju života stanovništva RH, već parametri koje koristi Raiffeisen mirovinsko osiguravajuće društvo. Visinu mirovina u novom hrvatskom mirovinskom sustavu projicirali su i Anušić, O'Keefe i Madžarević-Šujster (2003.).

²⁹ Ovaj rizik povećan je nakon izmjene Zakona o mirovinskom osiguranju iz srpnja 2007. prema kojoj se prijevremena starosna mirovina, umjesto do 20,4%, trajno umanjuje do 9%, dok se u 2. stupu mirovina umanjuje približno 20% ako se ostvari 5 godina prije dobi za starosnu mirovinu.

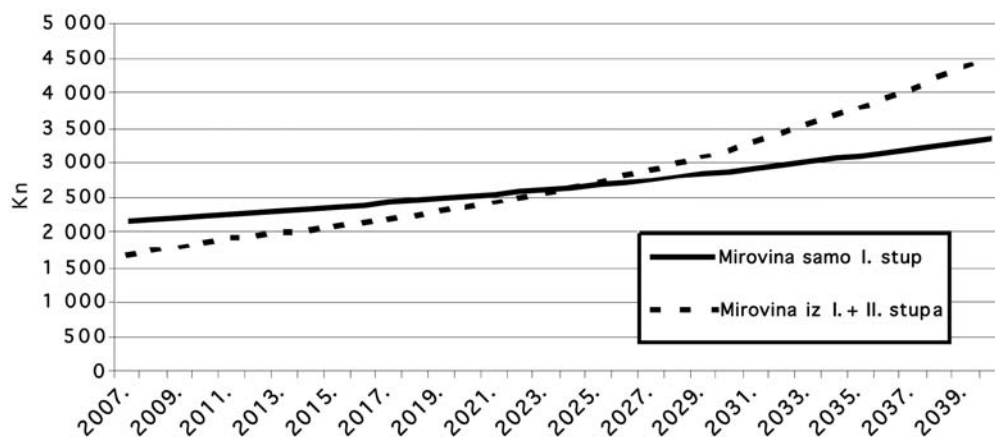

Povećanje stope doprinosa za 2. stup povoljno bi utjecalo na razinu mirovina koje će se ubuduće ostvariti iz dvodijelnog mirovinskog sustava. Međutim, uz posljedično povećanje troškova države za namirivanje manjka u 1. stupu, osnovni problem je što povećanje stope doprinosa za 2. stup ne utječe na razinu već ostvarenih mirovina iz oba stupa (koje su znatno manje od mirovina iz jednodijelnog sustava), a zbog relativno kratkog razdoblja akumulacije doprinosa nedovoljno bi utjecalo na mirovine koje će se iz oba stupa ostvariti sljedećih desetak godina. Povećanje stope doprinosa za 2. stup povoljno bi se odrazilo na razinu mirovina koje će se iz oba stupa ostvariti za petnaestak i više godina.³⁰

Na slici 5. pokazano je očekivano kretanje mirovina iz jednodijelnog i dvodijelnog mirovinskog sustava u godini ostvarivanja prava, pod pretpostavkom **postupnog povećanja stope doprinosa za 2. stup na 10% do 2018. godine** (svake dvije godine stopa doprinosa bi se povećala za jedan postotni poen). Trošak države za namirenje manjka doprinosa u 1. stupu zbog povećanje stope doprinosa za 2. stup iznosio bi približno 900 mil. kn u 2009. godini. Nakon toga bi se trošak postupno povećavao zbog povećanja broja osiguranika 2. stupa i povećanja prosječnih plaća odnosno osnovica za plaćanje doprinosa i iznosio bi oko 39 mlrd. kn u 10-godišnjem razdoblju 2009.-2017.

Slika 5.

Iznosi prosječne mirovine u godini ostvarivanja prava – stopa doprinosa za 2. stup postupno se povećava na 10% do 2016.

Izvor: Izračuni autora.

³⁰ Procjena dugoročnih učinaka povećanja stope doprinosa za 2. stup na povećanje mirovina iz dvodijelnog sustava prilično je nepouzdana. Zbog kumulativnih učinaka stope prinosa na povećanje vrijednosti mirovinske štednje, neznatne razlike u visini procijenjene buduće prosječne godišnje stope prinosa mirovinskih fondova i drugih parametara o kojima ovisi razina mirovina iz 2. stupa mogu u dugom razdoblju rezultirati velikim razlikama u iznosima tih mirovina. Stoga procjene navedene u ovom radu treba promatrati unutar uzetih pretpostavki te se pouzdanijim mogu smatrati naznačeni trendovi nego intenzitet promjena u promatranom razdoblju.

Kao što se vidi na slici 5., ni udvostručenje stope doprinosa za 2. stup ne bi sljedećih petnaestak godina omogućilo da mirovine ostvarene iz oba stupa dostignu razinu mirovina ostvarenih samo u jednodijelnom sustavu. Ipak, povećanje stope doprinosa za 2. stup omogućilo bi da se u dvodijelnom mirovinskom sustavu dugoročno ostvare veće mirovine od mirovina ostvarenih samo u 1. stupu, što se također vidi na slici 5. Međutim, u tom bi slučaju za dvadesetak godina nastao problem manje razine mirovina iz jednodijelnog sustava u odnosu na mirovine ostvarene iz dvodijelnog sustava, pa bi se javila potreba povećanja mirovina ostvarenih samo u 1. stupu međugeneracijske solidarnosti.³¹

Iz navedenog proizlazi da je, neovisno o tome hoće li se, u kojem opsegu i kojom dinamikom povećavati stopa doprinosa za 2. stup, **u svakom slučaju potrebno povećati osnovnu mirovinu koju osiguranici 2. stupa ostvaruju iz 1. stupa.** Jedino putem povećanja osnovne mirovine omogućilo bi se da do tada ostvarene i mirovine koje će se sljedećih petnaestak godina ostvarivati iz oba stupa dostignu razinu mirovina ostvarenih samo u prvom stupu mirovinskog osiguranja.

Naime, ako bi se povećala stopa doprinosa za 2. stup, a ne bi se u dogovarajućem

opsegu povećala i osnovna mirovina, ne bi se riješio problem do sada ostvarenih mirovina iz oba stupa niti mirovina koje će se iz oba stupa ostvariti sljedećih petnaestak godina, a ranije ostvarene mirovine iz oba stupa sve više bi zaostajale za razinom kasnije ostvarenih mirovina. Disproporcije među mirovinama prije ili poslije nameću potrebu otklanjanja razlika među mirovinama ostvarenim u različitim razdobljima odnosno sustavima i uzrokuju dugoročne troškove države po toj osnovi, što se već dogodilo u mirovinskom osiguranju međugeneracijske solidarnosti 2001. i 2007. godine.³²

Značajnije povećanje stope doprinosa za 2. stup povećalo bi financijske obveze države prema 1. stupu³³ i nametnulo potrebu provedbe daljnjih restrikcija u mirovinskom osiguranju međugeneracijske solidarnosti, pri čemu treba imati u vidu činjenicu da je razina mirovina iz općeg mirovinskog sustava na granici minimalnih standarda Vijeća Europe i Međunarodne organizacije rada.³⁴ U vezi s time valja također napomenuti da se u dokumentima Europske unije o zajedničkoj socijalnoj politici naglašava potreba čuvanja, ne samo financijski održivog mirovinskog sustava, nego i čuvanja razine mirovina, kako bi se izbjeglo siromaštvo među umirovljenicima.

³¹ Treba napomenuti da reforma ne mora nužno osiguravati potpuno istu razinu mirovina za različite generacije umirovljenika. Smatra se da osiguranici 2. stupa mogu imati veće mirovine od osiguranika osiguranih samo u međugeneracijskoj solidarnosti jer su izloženi većem riziku da zbog nepovoljnih kretanja na tržištu kapitala ostvare nisku mirovinu.

³² Mirovine ostvarene do 1998. povećane su 2001. godine u rasponu od 0,5% do 20%, a 2007. počeo se isplaćivati dodatak na mirovine ostvarene od 1. siječnja 1999. prema Zakonu o mirovinskom osiguranju. Korisnici osnovne mirovine koji primaju i mirovinu iz 2. stupa nemaju pravo na dodatak, što je pridonijelo zaostajanju mirovina iz dva stupa za razinom mirovina ostvarenih samo u 1. stupu.

³³ Ukupni troškovi 1. stupa, s uključenim troškovima za branitelje iz Domovinskog rata i troškovima poslovanja, u 2007. iznosili su 11,09% BDP-a, a državni proračun pokriva oko 40% troškova – za mirovine ostvarene pod povoljnijim uvjetima, manjak doprinosa u 1. stupu uzrokovan uvođenjem 2. stupa i druge zakonom propisane izdatke.

³⁴ Konvencija 102. Međunarodne organizacije rada i dokument Vijeća Europe – Europski zakonik o socijalnoj sigurnosti, propisuju minimalne socijalne standarde za pojedina prava iz mirovinskog i ostalih obveznih socijalnih osiguranja. Prema tim standardima, starosna mirovina tipičnog radnika (tim je propisima definirano čija se plaća može smatrati plaćom tipičnog radnika) određena prema stažu od 30 godina treba iznositi najmanje 40% plaće tog radnika.

Povećanje stope doprinosa za 2. stup, uz dugoročne pozitivne učinke na razinu mirovina iz tog osiguranja, imalo bi i pozitivne makroekonomske učinke – razvoj tržišta kapitala, djelotvorniju alokaciju kapitala i povećanje kapitalizirane mirovinske štednje. Međutim, uz sadašnju stopu doprinosa od 5%, oko 4,3 mlrd. kn novih doprinosa godišnje slijeva se u obvezne mirovinske fondove i ulaže na tržište kapitala. S obzirom na to da je ponuda kvalitetnih vrijednosnih papira na hrvatskom tržištu relativno ograničena, povećanje doprinosa za 2. stup vjerojatno bi uzrokovalo povećanje ulaganja mirovinskih fondova u inozemstvo, osobito nakon prijama Republike Hrvatske u EU kada će se liberalizirati ulaganja mirovinskih fondova u inozemnu imovinu, pa se povećanje doprinosa za 2. stup ne bi razmjerno odrazilo i na povećanje ulaganja u domaću imovinu.

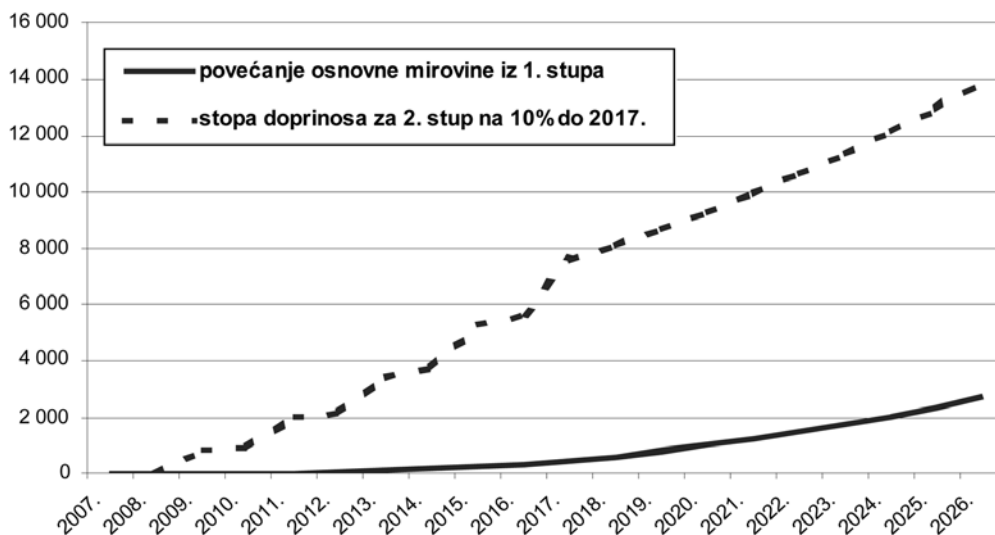
S druge pak strane, povećanje osnovne mirovine odmah bi omogućilo da sadašnji i budući korisnici ostvare primjerenu ukupnu razinu mirovine iz oba stupa i da te miro-

vine ne zaostaju za mirovinama ostvarenim samo u 1. stupu. Osim toga, mogu se dosta pouzdano procijeniti srednjoročni i dugoročni učinci povećanja osnovne mirovine na smanjivanje nejednakosti među mirovinama ostvarenim u jednodijelnom i dvodijelnom mirovinskom sustavu, kao i troškovi tog povećanja u srednjoročnom i dugoročnom razdoblju.

Primjerice, ako bi se osnovna mirovina povećala tako da osigura u prosjeku približno jednaku razinu ukupne mirovine u odnosu na mirovine koje se ostvaruju samo u 1. stupu, mirovine osiguranika 2. stupa u 1. stupu trebalo bi povećati za približno 29%. Troškovi tog povećanja iznosili bi oko 3 mil. kn u 2009., a zbog povećanja broja korisnika osnovne mirovine i redovitog usklađivanja mirovina sljedećih godina troškovi bi ubrzano rasli i iznosili bi približno 2,2 mlrd. kn u 10-godišnjem razdoblju 2009.-2018.

Na slici 6. pokazana je usporedba troškova povećanja osnovne mirovine za približno 28% i troškova postupnog

Slika 6.
Povećanje godišnjih troškova (mil. kn.)

Izvor: Izračuni autora.

povećanja doprinosa za 2. stup na 10% do 2018.³⁵

Iako je sljedećih dvadesetak godina trošak povećanja osnovne mirovine višestruko manji od troškova povećanja stope doprinosa za 2. stup, negativna strana zadržavanja stope doprinosa za 2. stup na sadašnjoj razini od 5% plaće odnosno osnove je propuštanje šanse da, zahvaljujući većoj stopi doprinosa za 2. stup, mlađi osiguranici za 20-30 godina ostvare veću ukupnu mirovinu iz oba obvezna osiguranja.

Dakle, iako najskuplja, za osiguranike i buduću razinu mirovina iz dvodijelnog mirovinskog sustava najpovoljnija bi bila treća opcija – **povećanje osnovne mirovine i povećanje stope doprinosa za 2. stup**. Međutim, ako bi se povećavala stopa doprinosa za 2. stup i istodobno povećala osnovna mirovina, radi sprečavanja nastajanja disproporcija među mirovinama ostvarenim u različitim razdobljima, trebalo bi diferencirati visinu osnovne mirovine ovisno o stopama doprinosa za 1. i 2. stup u pojedinim godinama. Opseg povećanja osnovne mirovine trebao bi biti najveći za već ostvarene mirovine iz dvodijelnog sustava, tj. za osiguranike koji su doprinose u 2. stup uplaćivali po najmanjoj stopi od 5%, a opseg povećanja osnovne mirovine trebalo bi postupno smanjivati za osiguranike koji su doprinose za 2. stup uplaćivali po povećanoj stopi i koji će u skladu s tim ostvariti veću mirovinu iz 2. stupa i veću ukupnu mirovinu.³⁶

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Financijska održivost mirovinskog sustava ovisi o mogućnosti nacionalne ekonomije da održi danu razinu mirovinskih rashoda. Reforma sama po sebi nije panaceja za krizu mirovinskog sustava, a još manje za krizu ukupnog gospodarstva, već je instrument za njegovu prilagodbu normama tržišnog gospodarstva, globalizacije i integracije u Europu.

Reforma mirovinskog osiguranja pridonijela je financijskom stabiliziranju mirovinskog sustava i njegovom usklađivanju s gospodarskim i nepovoljnim demografskim kretanjima. Uvođenjem mješovitog trodijelnog mirovinskog sustava težište reforme u značajnoj se mjeri stavilo, uz socijalne, na makroekonomske i financijske učinke mirovinskog sustava – razvoj tržišta kapitala i djelotvorniju alokaciju kapitala, povećanje domaće štednje i povećani gospodarski rast.

Uplaćivanje doprinosa u 2. stup uzrokovalo je smanjenje uplate doprinosa u prvi stup međugeneracijske solidarnosti i dugoročne troškove državnog proračuna za namirivanje tog manjka. Tranzicijski trošak će se početi smanjivati kada se počne smanjivati broj korisnika mirovina ostvarenih samo u 1. stupu i kada osiguranici 2. stupa počnu u većem broju u 1. stupu ostvarivati manje, osnovne mirovine, te ako reforma potakne razvoj tržišta kapitala i gospodarski rast, što je, uz socijalni, osnovni cilj mirovinske reforme. Gospodarski i socijalni ciljevi i posljedice

³⁵ Uzete su slijedeće pretpostavke: rast plaća 5,5%, inflacija 2,5%, udio osiguranika 2. stupa u ukupnom broju osiguranika povećava se na 98% do 2026. godine, mirovina iz 1. stupa (osnovna mirovina) povećava se u prosjeku 28%.

³⁶ Problem načina određivanja mirovine u 1. stupu u uvjetima postupnog povećanja stope doprinosa za 2. stup manji je u državama koje u 1. stupu primjenjuju NDC sustav provizornih računa definiranih doprinosa (engl. *notional defined contributions*), gdje se doprinosi pojedinca stvarno ne akumuliraju, već se evidentiraju i »kapitaliziraju« prema zakonom propisanoj stopi (Švedska, Poljska, Italija, Litva). U NDC sustavu povećanje stope doprinosa za 2. stup i smanjenje doprinosa u 1. stup automatski se odražava na visinu sredstava na provizornom osobnom računu u 1. stupu, a time i na visinu mirovine iz 1. stupa. NDC formula za izračun mirovine u 1. stupu oponaša formule i parametre koji se koriste u »stvarnim« sustavima definiranih doprinosa.

reforme mirovinskog osiguranja moraju se cjelovito sagledavati, jer legitimaciju mirovinska reforma prije svega stječe svojim učincima u osiguranju socijalne sigurnosti osiguranika za rizike starosti, invalidnosti i smrti hranitelja obitelji.

Za petnaestak godina broj osiguranika u obveznome mirovinskom osiguranju na temelju individualne kapitalizirane štednje skoro će se izjednačiti s brojem osiguranika u mirovinskom osiguranju na temelju međugeneracijske solidarnosti, a prijevremene starosne i starosne mirovine će se ostvarivati pretežno iz oba osiguranja. S povećanjem broja korisnika mirovina iz oba osiguranja, postupno će se smanjivati udio mirovina i izdaci koji se financiraju iz tekuće uplaćenih doprinosa i poreza, te će se posljedično smanjivati obveze države za namirivanje manjka doprinosa u 1. stupu, dok će se povećavati udio mirovina koje će se isplaćivati iz kapitalizirane štednje. Na taj način će se postupno smanjivati uloga države u financiranju mirovina, što međutim ne umanjuje njenu odgovornost u osiguranju primjerene ukupne razine mirovina i socijalne sigurnosti osiguranika u reformiranom mirovinskom osiguranju.

Prve prijevremene starosne mirovine iz oba obvezna stupa mirovinskog osiguranja ostvarile su žene nakon kratkog razdoblja štednje u 2. stupu i u relativno mladoj životnoj dobi, pa su te mirovine očekivano manje od mirovina ostvarenih samo u 1. stupu. Međutim, ako se ne promijene zakoni koji uređuju prava i obveze osiguranika drugog stupa, slični nepovoljni odnosi mogu se očekivati i sljedećih desetljeća. To je posljedica činjenice što je osnovna mirovina iz 1. stupa relativno niska, a korisnici osnovne mirovine koji ostvaruju i mirovinu iz 2. stupa, nemaju pravo na dodatak na mirovinu. S tim u vezi, sadašnja stopa doprinosa za 2. stup od 5% plaće odnosno osnovice ne može rezultirati razinom mirovina dovoljnom da osiguranicima 2. stupa nadoknadi smanjenje mirovine u 1. stupu koje je posljedica niske

propisane razine osnovne mirovine i zakonskih promjena poduzetih posljednjih godina koje su utjecale na povećanje mirovina ostvarenih u 1. stupu.

Navedeno upućuje na zaključak da su i u ovom dijelu mirovinskog sustava potrebne zakonske promjene koje bi omogućile da osiguranici drugog stupa ostvare primjerenu ukupnu razinu mirovina iz oba obvezna mirovinska osiguranja, što je i bio cilj postavljen pri uvođenju trodijelnoga mirovinskog sustava. Pri tome se ocjenjuje da povećanje stope doprinosa za 2. stup ne bi riješilo problem niske razine mirovina već ostvarenih i mirovina koje će se sljedećih petnaestak godina ostvariti iz dvodijelnog mirovinskog sustava, već da u svakom slučaju treba povećati osnovnu mirovinu koju osiguranici 2. stupa ostvaruju u 1. stupu, jer samo se na taj način može u sljedećih petnaestak godina riješiti problem niskih mirovina iz dvodijelnoga mirovinskog sustava. Povećanje osnovne mirovine omogućilo bi da sadašnji i budući korisnici mirovina iz oba obvezna mirovinska osiguranja ostvare ukupna mirovinska primanja koja približno jednaka ili veća od mirovine koju bi ostvarili samo u mirovinskom osiguranju međugeneracijske solidarnosti. Uz povećanje osnovne mirovine, povećanje doprinosa za 2. stup omogućilo bi u dugoročnom razdoblju veću razinu mirovina iz dvodijelnog mirovinskog sustava. Na taj bi se način povećala socijalna sigurnost osiguranika u reformiranom mirovinskom sustavu i zadržale pozitivne značajke reformiranoga mirovinskog sustava. Međutim, navedeno rješenje zahtijeva velike povećane troškove države, pa njegovi modaliteti i dinamika primjene ovise o fiskalnim mogućnostima države u srednjoročnom i dugoročnom razdoblju.

LITERATURA

Anušić, Z., O'Keefe, P., & Madžarević-Šujster S. (2003). Pension reform in Croatia, pension reform primer. *Social Protection Discussion Pa-*

- per Series No. 0304. Washington, DC: Social Protection Unit, Human Development Network, World Bank.
- Artus, P. (1996.) Financiranje mirovina, štednja i rast. *Revija za socijalnu politiku*, 3(2), 167-173. doi:10.3935/rsp.v3i2.477
- Barr, N. (2000.) Reforming pensions: Myths, truths, and policy choices. *IMF, WP/00/139*, p.56. Retrieved April 10, 2008, from International Monetary Fund Web site: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp00139.pdf>
- Barr, N. (2002.) The pension puzzle: Prerequisites and policy choices in pension design. *IMF Economic Issues*, 29. Retrieved April 10, 2008, from International Monetary Fund Web site: <http://www.imf.org/external/pubs/FT/issues/issues29/index.htm>.
- Blake, D. (2003.) *The United Kingdom pension system: Key issues*. Retrieved April 10, 2008, from the London School of Economics and Political Science Web site: <http://www.lse.ac.uk/ubs/pdf/dp11.pdf>
- Guardiancich, I. (2007.) Politička ekonomija mirovinskih reformi u Hrvatskoj 1991-2006. *Financijska teorija i praksa*, 31(2), 95-151.
- Holzmann, R., Palacios, R., Zviniene, A. (2004.) Implicit Pension Debt: Issues, Measurement and Scope in International Perspective. *Social Protection Discussion Paper Series No. 0403*. Washington, DC: Social Protection Unit, Human Development Network, World Bank. Retrieved April 10, 2008, from the World Bank Web site: <http://web.worldbank.org>
- International Labour Office: Social Security Department, Budapest. *On the preliminary assessment of the pension reform process in Slovakia*. Retrieved April 10, 2008, from the Ministry of Labour, Social Affairs and Family of the Slovak Republic Web site: <http://www.employment.gov.sk/new/index.php?SMC=1&id=12971>
- Marušić, Lj. (2003.) Drugi i treći stup - struktura i funkcioniranje. *Mirovinsko osiguranje*, 1(2), 31-50.
- Marušić, Lj. (2008.) Prava osiguranika drugog stupa mirovinskog osiguranja. *Financije i porezi*, 5(1), 243-249.
- Murthi, M., Orszag, J. M., & Orszag P. R. (2001.) Administrative cost under a decentralized approach to individual accounts: Lessons from United Kingdom. In R. Holzmann & J. E. Stiglitz (Eds.), *New ideas about old age security: Towards sustainable pension systems in the 21st century* (pp. 308-335). Washington, DC: World Bank.
- Orszag, P. R., & Stiglitz, J. E. (2001.) Rethinking pension reform: Ten myths about social security systems. In R. Holzmann & J. E. Stiglitz (Eds.), *New ideas about old age security: Towards sustainable pension systems in the 21st century* (pp. 17-56). Washington, DC: World Bank.
- Potočnjak, Ž. (2000.) Nova koncepcija i struktura hrvatskog mirovinskog sustava. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 50(5), 699-721.
- Puljiz, V. (2005.) Mirovinski sustav. U V. Puljiz, G. Bežovan, Z. Šućur & S. Zrinščak, *Socijalna politika: povijest, sustavi, pojmovnik*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Puljiz, V. (2007.) Hrvatski mirovinski sustav: korijeni, evolucija i perspektive. *Revija za socijalnu politiku*, 14(2), 163-192. doi:10.3935/rsp.v14i2.698
- Statistika o mirovinskim fondovima*. Posjećeno 02.04.2008. na mrežnoj stranici Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga: <http://www.hanfa.hr>
- Strategija razvitka Republike Hrvatske »Hrvatska u 21. stoljeću« – Strategija razvitka mirovinskog sustava i sustava socijalne skrbi. *Narodne novine*, br. 97/2003.
- Škembar, A. (2004.) Makroekonomski, demografski i socijalno-politički aspekti procesa mirovinske reforme. *Mirovinsko osiguranje*, 2(7), 2-16.
- Škembar, A. (2005.) Prevladava li radikalna mirovinska reforma krizu javnih mirovinskih sustava. *Mirovinsko osiguranje*, 3(9), 3-11.
- World Bank (1994.) *Averting the old age crisis. Policies to protect the old and to promote growth*, (A World Bank policy research report). New York: Oxford University Press. Retrieved March 12, 2008, from the World Bank Web site: <http://www-wds.worldbank.org>
- Zaidi, A., Grech, A. G., & Fuch, M. *Pension policy in EU25 and its possible impact on elderly poverty*. London School of Economics. Retrieved March 17, 2008, from the London School of Economics and Political Science Web site: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cp/CASEpaper116.pdf>
- Zakon o doprinosima za obvezna osiguranja. *Narodne novine*, br. 147/2002, 175/2003, 177/2004.
- Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima i isplati mirovina na temelju individualne kapitalizirane štednje. *Narodne novine*, br. 106/1999, 63/2000, 107/2007.
- Zakon o mirovinskom osiguranju. *Narodne novine*, br. 102/1998, 127/2000, 59/2001, 109/2001, 147/2002, 117/2003, 30/2004, 177/2004, 92/2005, 79/2007, 35/2008.
- Zakon o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima. *Narodne novine*, br. 49/1999, 63/2000, 103/2003, 177/2004, 71/2007.

Summary

SOCIAL AND ECONOMIC ASPECTS OF THE INTRODUCTION OF MANDATORY PENSION INSURANCE BASED ON INDIVIDUAL CAPITALIZED SAVING

Ljiljana Marušić, Ante Škember

*Croatian Pension Insurance Institute
Zagreb, Croatia*

Pension insurance reform contributed to financial stabilisation and adjustment of the pension system with economic trends and unfavourable demographic trends. With the introduction of the tripartite pension system, the emphasis of the reform has considerably shifted to social, macroeconomic and financial effects of the pension system – the development of the capital market and a more efficient allocation of capital, increase of national saving and economic growth.

The aim of the paper is to analyse social and economic effects of the pension reform, stressing the pensions realised through the compulsory pension insurance on the basis of intergenerational solidarity or the first pillar and the mandatory pension insurance based on individual capitalized saving or the second pillar, and the projection of future trends. If the laws that regulate the rights and obligations of insured persons do not change, it is estimated that the pensions from two pillars will be lower than the pensions realised in the one-part pension system in the long run as well. Therefore it is evident that the corrections of certain parameters on which the level of pensions and costs in the reformed pension system depend are needed. Possible measures to increase overall pensions of the persons insured through the second pillar include the increase of the contribution rate for the second pillar, increase of the basic pension that the persons insured through the second pillar realise in the first pillar, or a combination of these two measures. It is assessed that, in order to increase the pensions realised so far and the pensions that will be realised from both pillars in the next fifteen years, basic pensions should be increased at any rate. Increase of the contribution rate for the second pillar demands considerably higher costs in the next decades than the costs of the increase of basic pension, but in the long run this would enable the attainment of the overall higher pension, as well as the development of the capital market and the increase of national saving.

Therefore the most expensive solution for the state is a certain combination of the increase of basic pension and the increase of the contribution rate for the second pillar, which would be the most effective measure. In that manner, social security of insured persons in the reformed pension system would be increased and the positive features of the pension reform would be maintained. However, the above solution requires great expenses, so its modalities and the dynamics of its implementation depend on fiscal possibilities of the state in the mid-term and long-term period.

Key words: pension reform, compulsory pension insurance based on individual capitalized saving, basic pension, capital market, social and economic aspects.

